

ŞİİR ÜSTÜNE DÜŞÜNCELER

Gerçek şair kendi aşkı, kendi mutluluğu ve acısıyla uğraşmaz. Onun şiirlerinde halkının nabızı atmalıdır... Şair başarılı olmak için, yapıtlarında maddi yaşamı aydınlatmak zorundadır. Gerçek yaşamdan kaçan ve onunla bağintisiz konuları işleyen kimse, saman gibi anlamsızca yanmaya yargılıdır.

(Babayef, Nâzım Hikmet, ss. 140-141)

*

Yeni şair, şiir lisanı, vezin lisanı, konuşma lisanı diye ayrı ayrı lisanlar tanımıyor... O, bir tek lisanla yazıyor : Uydurma, sahte, sun'i olmayan; canlı, geniş, renkli, derin ve sade lisanla. Bu lisanın içinde, hayatın bütün unsurları vardır. Şair, şiir yazarken başka şahsiyet, konuşurken veya kavga ederken başka şahsiyet değildir! Şair, bulutlarda uçtuğunu vehmeden dejenere değil, hayatın içinde, hayatı teşkilâtlandıran bir vatandaşdır!

(Babayef, Nâzım Hikmet, s. 141)

*

Şairin dünyası, en az, bir romancının dünyası kadar büyük olmalı. Bak, bugün bizim şiir piyasasında çok istidatlı delikanlılar var, fakat ekserisinin dünyası daracık, soluğu yok, tıknefes. Ve bu dar dünyalı oluşlarını, tıknefesliklerini örtbas için, sözde kendi iç âlemlerine kulak verdikleri iddiasındalar. Halbuki bir metodoloji bakımından ayrılrsa bile, gerçekte iç âlem dış âlem diye bir şey yoktur, şairin iç âlemi gerçekte dış âlemin bir inikâsından [yansımasından] başka bir şey değildir, bundan dolayı da dış dünyası dar olanın, iç dünyası da daracık olur.

(Memet Fuat'a Mektuplar, s.70)

*

Sanatkâr, ressam, şair, romancı, mimar, aktör vesaire, her şeyden önce insandır. İnsan her şeyden önce mücerret bir varlık değil, konkrete [somut] bir varlıktır. Yani her insan muayyen, belirli, belli bir tarih devrinde, belli bir sosyete [toplumda], belli bir sınıfın insanı olarak vardır. Yoksa umumiyetle, mücerret [soyut] olarak insan denilen bir şey, bir anlam mevcut değildir. Birçok mektubumda bu meselenin üzerinde durdum sanıyorum, fakat bunu çok iyi anlamamı isterim. şimdi, bundan dolayı, sanatkâr da konkrete bir insandır. Muayyen bir fizyolojisi, belli bir maddi fizyolojik, biyolojik yapısı vardır.

Bu yapı belli bir tarih devrinde, belli bir sosyetenin içinde yaşar, o belli sosyete de çeşitli sınıflar ve tabakalar vardır. Sanatkâr insan bütün bu şartlar içinde eserini verir. Onun üzerinde doğumundan başlayarak bütün bu sayıp döktüğüm şartlar tesirini gösterir. Ve maddi-şahsi yapısı konkre muhitinden aldığı intibaları, bulunduğu tarih devrine, bağlı olduğu sosyete ve sınıfa göre aksettirir. Fakat bu aksettirme işi, bu muhteva esas olmakla beraber, kullandığı aletin, boyanın, kelimenin, notanın filan teknik imkânlarıyla da sınırlanmıştır. Bu suretle muhteva [içerik] ile şekil [biçim] arasında muhteva esas olmak üzere karşılıklı bir tesir vardır. (...) Şairle çevresi arasındaki münasebet pasif bir münasebet değildir. Yani şair sadece tespit etmekle kalmaz, onun tespit ettiği şey sosyal çevresine tesir eder, onun değişmesinde derece derece amil de olur. (Memet Fuat'a Mektuplar, ss. 61-62)

*

Dönemlerinin karanlık güçleriyle savaşılan ilerici sanatçılara her ülkede ve her çağda raslanır. İnsanların mutluluğu ve dünyada güzel bir yaşam için savaşa giren bu ilerici sanatçılar her zaman karanlık güçlerce kuşatılmış, kovuşturulmuş, baskıya uğratılmış, hapsedilmiş ve öldürülmüşlerdir. Fakat onlar hiçbir baskı ve tehdidin, hiçbir ölümün, hiçbir yalanın; tarihin akışını, iyiye, güzele, haklıya ve mutluluğa yönelişini durduramayacağını bilirler. Ve bu yazarların yapıtları ve bütün yaşamları gelecek kuşaklara örnek olur. (Babayef, Nâzım Hikmet, s. 140)

*

Evvela, bir metodoloji meselesi olarak şunu kabul etmeli : şekilden öze, muhtevaya değil; muhtevadan, özden şekle. İlkönce muhteva [içerik], sonra şekil [biçim]. Şeklin nasıl olacağını tayin edecek muhtevadır. Tabii bu metodoloji bakımından böyledir, yoksa şekille muhteva bir birliktir. Lakin bu birlikte, karşılıklı tesirleri olmakla beraber eninde sonunda tayin edici unsur muhtevadır. (...)

Kafiye ve vezin mutlak olarak kullanılmamalı diye bir kaide, her mutlak kaide, her mücerret iddia gibi insanı yobazlığa, softalığa götürür. Tıpkı bunun gibi, konuşma dilinin ahengini mutlak, mücerret [soyut] bir esas olarak kabul etmek de bir yobazlıktır;

kafiyeyi, vezni mutlak surette, mücerret bir görüşle inkâr ve umumiyetle konuşma dili ahengi diye bir şey kabul etmek ve bundan başka ahenk ihtimallerini red ve inkâr yenilik değil, kafiyeyi, vezni mutlak olarak kabul ve başka türlü ahengi kabul etmeyenlerinki gibi geriliktir. (...) Öyle muhtevalar vardır ki, onlarda kafiye istemez, konuşma dili - bazen şehirlinin, bazen köylünün, bazen münevverin, bazen işçinin, bazen külhanbeyinin, bazen ev kadınının vs. konuşma dili - ahengi ve imkânları yeter ve en uygun olanıdır. Lakin bazı muhtevalar vardır ki, kafiye ister - kafiye de çeşit çeşit olabilir, kafiye imkânları da hudutsuzdur - ve bazı muhtevalar vardır ki, konuşma dili yetmez, daha geniş, daha mücerret, belki bundan dolayı daha renksiz bir dil ister. Hasılı bu getirdiğim misalleri istediğin kadar çoğaltabilirsin. Yalnız, bir şey yapma, dogmatizme saplanma, gençlikte dogmatizme, değişmeyen, ebedi hakikatlere saplanmak ve bunları kabul etmek ileri bir işmiş gibi gelir insana. Bak ben, yıllardır, hiç kafiyesi olmayan şiirler yazdım, konuşma dillerinin çeşidiyle şiirler yazdım, içinde bol resim olan, yahut hiç resim olmayan şiirler yazdım, kitap diliyle şiirler yazdım, çeşitli kafiye telakkileriyle yazdım, hasılı, muhtevama, o şiirdeki, o muayyen, müşahhas yazıdaki muhtevaya uygun şekli bulmaya çalıştım. Yanlış bir iş yaptığıma da kani değilim. şiirimizin genel olarak - bazen çok güzel şeylere de rastlanıyor - bugünkü sefaleti şairlerimizin bir dönüm noktasında iki çeşit, birbirine zıt iki yobazlığa, yani hareketsizliğe, yani ölümlüğe saplanmış olmaları, şekil meselesini, kendilerinin kabul ettiği bir tek şekli esas olarak almalarıdır. (Memet Fuat'a Mektuplar, ss. 52-53)

*

Artık şiirlerimi tiyatro sahnesinden işçilere yüksek sesle okumam imkânı yoktu. (...) Bu durum şiirimin hem muhtevasına, hem de şekline tesir etti. "Kerem" gibi bazı şiirlerde, hele hicviyelerde kesin kafiye ve sürprizli hayal imkânlarını kullanmakla beraber, ana hattında, şiirlerimde lirik eleman, bundan sevdâ elemanını anlamıyorum, gitgide kuvvetlendi, kafiyeler yumuşadı, dil şairin bir kişiyle, yahut birkaç kişiyle konuşması oldu. (...)

Beynelmilel olaylar şiirimde önemli bir yer tutmakta devam ediyordu. Bunları, o günkü memleket şartlarında, bir çeşit dumanla örtmek zorundaydım, ancak böylelikle bunları bastırabilirdim. (...)

Bu bir sıra poemın sonuncusu Bedreddin Destanı'dır. Burada şekil bakımından, halk vezni unsurları, Divan edebiyatı unsurları bence azami haddinde kullanılmıştır. Diğer taraftan bu kitap, şekil bakımından, o zamana kadar elde edebildiğim bütün şekil imkânlarının bir muhasebesiydi. (...)

Bu kitaptan sonra, şekil meseleleri, hele hapse girdikten sonra, kafamda bir kat daha berraklaştı sanıyorum. Evvela, hiçbir şekil imkânını, tarzını inkâr etmiyorum. (...) şekli öylesine öze uydurmak istiyorum ki, şekil, özü bir kat daha belirtsin, ama kendisi, yani şekil belli olmasın. Güzel bir kadın bacağını bir kat daha güzelleştiren, fakat kendisi belli olmayan ince bir çorap gibi. Bu bugün tercih ettiğim şekildir, ama elbette ki, yarın rengârenk şekilleri de tercih edebilirim. (...)

Sanat bahsinde sekterlik [yobazlık] en büyük düşmanımızdır. Sekterlik nihilistliğin [yadsımacılık] bir çeşididir. Sekter, bir şeyden, kendi zevkinden başka her şeyi, bütün görüşleri inkâr eder. Hele şekil meselesinde sekterliğin kötülükleri sayılamayacak kadar çoktur. Kafiye, vezinli şiir yazılmaz diyenler de, kafiyesiz, vezinsiz şiir yazılmaz diyenler kadar dar kafalıdır. şiir öyle de yazılır, böyle de. Edebiyat dili, hele şiir dili hayallerle, teşbihlerle falanla ortaya çıkar, ancak böyle bir dil şiir dilidir demek ne kadar yanlışsa, tersini kabul etmek de o kadar yanlıştır. Gençliğimde, ben de az sekter değildim. Klasik halk vezinleri ve kafiyeleleriyle şiir yazdıktan sonra, şekilde yenilikler aramaya başladım, kendime göre bir çeşit serbest vezinle yazmaya başladım. Bunun temelinde yine de halk şiirinin ölçüleri, hatta bazen aruz vardı, kafiye ve dil bahsinde de öyle, ama şiirin yalnız böyle yazılacağını, bunun biricik şiir şekli olduğunu iddiaya kalkıştım. Uzun zaman sevda şiiri yazmadım. Hatta şiirlerimde "yürek" kelimesini kullanmadım, yürek şuurun değil, duygunun sembolüdür diye. Zaman oldu en renkli, en ahenkli şekillerin peşinde koştum. Halka söylemek istediklerimi bu şekillerle söylersem daha hoş gider, daha kolay dinlenir, daha dokunaklı olur diye düşündüm. Zaman oldu, büsbütün tersine, en sade, en göze görünmez şekillerle halka türkümü dinletmek istedim. Bence öylesi de lazım, böylesi de, daha nice nicesi de.

Sanatkâr, halka türküsünü dinletmek için en uygun şekilleri durup dinlenmeden, ömrünün sonuna kadar aramak zorundadır. Bazen bu araştırmalar aylarca süren bir baş ağrısından, sinir bozukluğundan başka sonuç vermez. Olsun. (...)

Ben şimdi bütün şekillerden faydalaniyorum. Halk edebiyatı vezniyle de yazıyorum, kafiyele de yazıyorum. Tersini de yapıyorum. En basit konuşma diliyle, kafiyesiz, vezinsiz de şiir yazıyorum. Sevdadan da, barıştan da, inkılaptan da, hayattan da, ölümden de, sevinçten de, kederden de, umuttan da, umutsuzluktan da söz açıyorum, insana has olan her şey şiirime de has olsun istiyorum. İstiyorum ki okuyucum bende, yahut bizde, bütün duyguların ifadesini bulabilsin. 1 Mayıs Bayramı'na dair şiir okumak istediği zaman da bizi okusun, karşılıksız sevdasına dair şiir okumak istediği vakit de bizim kitaplarımızı arasın.

(Babayef, "Nâzım Hikmet Kendi şiirini Anlatıyor", Konuşmalar, ss. 180-186)